

ТАЖРИБАДАГИ СОҒИН СИГИРЛАРНИ ОЗИҚЛАНТИРИШ МЕЪЁРЛАРИ КЎРСАТКИЧЛАРИ

Тохтамыс Қыдырбергенович Наўризов

Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти, доценти

Камаладдин Карамаддинович Бауаддинов

Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти,
3 босқич ветеринария таълим йўналиши талабаси

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада соғин сигирларни мақсадга мувофиқ озиқлантиришни ташкил этиш, уларнинг сут ҳосил қилиш ва қайта ишлаб чиқариш функциялари ва саломатлигини меъёрда сақлап туриш учун зарур болган маълумотлар берилган.

Калит сўзлар: сермахсул, зот, генотип, иқлим, ўсиш, пуштдорлик, ирсий, маҳсулдорлик.

КИРИШ

Бугунги кунда дунё миқёсида чорвачилик маҳсулотларини ишлаб чиқаришда қорамолчилиқ етакчи ўринни эгалламоқда. «Мазкур соҳа ривожланган АҚШ, Германия, Голландия, Канада, Япония, Исроил ва Европа Иттифоқи мамлакатларида қорамолларнинг маҳсулдорлик, пуштдорлик хусусиятларини такомиллаштириш, сунъий қочиришда ирсий имкониятлари юқори наслдор буқалардан кенг фойдаланиш, уларни тўла қийматли озиқлантириш, селекция-наслчилик ишларини яхшилаш ва сермахсул зотларни урчитишга катта эътибор қаратилмоқда. Натижада сутбоп подаларда сигирларнинг сут маҳсулдорлиги ошмоқда ва уларнинг замонавий соғиш ускуналарига мослашиш даражаси яхшиланмоқда».

Маълумки, чорвачилик қишлоқ хўжалигининг етакчи тармоқларидан бири бўлиб, аҳолини озиқ - овқат маҳсулотлари билан таъминлашда муҳим ўринга эга. Чорва моллари бош сонини кўпайишини, уларнинг насл ва маҳсулдорлик сифатларининг ошишини ҳамда маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмининг йилдан- йилга кўпайишини таъминламоқда.

Республикамиз шароитларида қорамоллар учун қуйдаги озиқлантириш хиллари кўлланилади: пичан-силосли-концентратли, силосли –пичанли, силосли –илдизмевали,

силосли-сенажли, силосли–сенажли-концентратли ва ҳоказо. Ёз даврида озиклантириш хиллари асосан яшил ўтлар ва омукта емлар берилиши билан белгиланади. Ҳар қандай озиклантириш хили баҳоланганда унинг ҳайвонлар маҳсулдорлиги, жумладан маҳсулот сифатига таъсири, мол саломатлигига ва унинг қайта ишлаб чиқариш функцияларига таъсири ҳамда иқтисодий самараси ҳисобга олинади. Озиклантириш учун меъёрий рационларни илмий муассасалар ишлаб чиқади. Хўжалик шароитида эса мутахассислар маҳаллий шароитларни ҳисобга олган ҳолда уларга тузатиш киритишлари мумкин.

Озуқа меъёри деб ҳайвонларнинг тури, ёши, вазни, маҳсулдорлиги ва физиологик ҳолати ҳисобга олинган ҳолда унинг озуқа моддаларига бўлган кунлик талабига айтилади. Рацион –озиклантириш хилининг кунлик ифодасидир.

Соғин сигирларни озиклантириш меъёрлари ва рационлари. Сут безларида озуқаларнинг тўйимли моддаларидан сут ҳосил бўлади. Сут безлари лактация даврида жадал суръатда ишлайди. 1 кг сутнинг ҳосил бўлиши учун сут безларидан 500-600 литргача қон оқиб ўтади. Сутнинг таркибий қисми озуқанинг тўйимли моддалардан ва қон таркибидан кескин фарқ қилади.

Соғин сигирларни мақсадга мувофиқ озиклантиришни ташкил қилиш уларнинг сут ҳосил қилиш, қайта ишлаб чиқариш функциялари ва саломатлигини нормада сақлаб туриш учун зарур бўлган тўйимли, биологик актив моддаларга бўлган эҳтиёжга асосланган бўлиши зарур. Молларни тўйимли моддаларга бўлган эҳтиёжи уларнинг маҳсулдорлик даражаси, физиологик ҳолати, ёши ва бошқа омилларга қараб ўзгаради. Булар эса алмашинув жараёнларининг кўпайишига олиб келиб, моллар озиклантирилишини тўғри ташкил етиш талаб етилади. Сигирлар тирик вазнининг ҳар 100 кг га ўртача 2,8-3,2 кг юқори маҳсулдорлари еса 3,5-3,8 кг гача қуруқ модда истъеомол қилади. Сигирлар маҳсулдорлиги қанча юқори бўлса, рационнинг ҳар бир килограмм қуруқ моддасига шунча миқдорда кўп қувват тўғри келиши керак.

Сигирларнинг сут маҳсулдорлиги улар рационидagi тўла қийматли ҳазм бўладиган протеин билан таъминланганлигига ҳам боғлиқ. Сигирлар кунлик соғим миқдори 10 кг сутни ташкил етганда ҳар бир озуқа бирлигига 95 гр ҳазмланувчи протеин, 20 кг ва ундан кўп бўлганда эса эҳтиёжга нисбатан улар рационидagi протеин танқислигининг 20-25 фоизини омукта емлар таркибидagi кирувчи карбомид концентратли ва аммоний тузлари ҳисобига қоплаш мумкин.

Озуқаларни меъёрлаштиришда асосий минерал

моддалар ва микроэлементлар бўлиб калций, фосфор, натрий, хлор, марганец, магний, калий, олтингугурт ва бошқалар ҳисобланади. Сигирларнинг бу моддалар ва микроэлементларга бўлган эҳтиёжи уларнинг тирик вазнига, маҳсулдорлик даражасига ва физиологик ҳолатига боғлиқ.

Рационни микроэлементлар билан бойитиш катта аҳамиятга эга. Масалан, марганец етишмаганда сигирларнинг куйикиши, оталаниш жараёнлари сустлашади, уларда бола ташлаш кузатилади. Йоднинг камлиги жинсий вояга етилиши кечиктиради, кобальтнинг етишмаслиги сигирларнинг қисир қолишига ва бола ташлашига, миснинг етишмаслиги ошқазон –ичак тизими фаолиятининг бузулишига ҳамда орқа миянинг зарарланишига, рухнинг етишмаслиги эса организм ўсишини сустлашишига сабабчи бўлади ва ҳоказо.

Соғин сигирлар каротин ва Д ҳамда Е витаминларига ниҳоятда сезгир. Шунинг учун ҳам рационларни витаминлар билан бойитиш сигирларни маҳсулдорлигини оширишда, витаминларга бой сут соғиб олиш ва модда алмашинувини меъёрлаштиришда катта аҳамиятга эгадир. Турли маҳсулдорлик ва ўртача семизликдаги вазни 400-500 кг оғирликдаги соғин сигирларни озиклантириш меъёрлари 1-жадвалда келтирилган.

1-жадвал

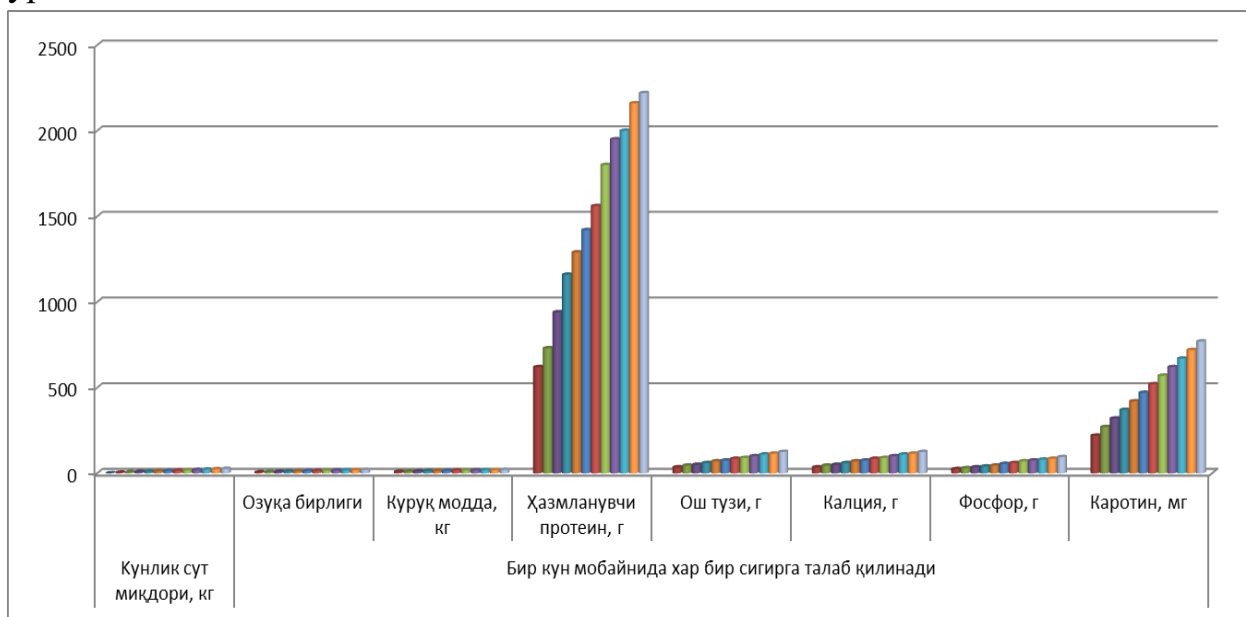
Соғин сигирларни озиклантириш меъёрлари

Кунлик сут миқдори, кг	Бир кун мобайнида хар бир сигирга талаб қилинади						
	Озуқа бирлиги	Курук модда, кг	Ҳазмланувчи протеин, г	Ош тузи, г	Калция, г	Фосфор, г	Каротин, мг
Тирик вазни 400 кг бўлганда							
4	6,0	8,5	620	35	35	25	220
6	7,0	9,6	730	45	45	30	270
8	9,0	11,6	940	50	50	35	320
10	11,0	13,6	1160	60	60	40	370
12	12,0	14,1	1290	70	70	45	420
14	13,5	15,5	1420	75	75	55	470
16	14,5	17,5	1560	85	85	60	520
18	16,0	18,0	1800	90	90	70	570
20	17,5	18,5	1950	100	100	75	620
22	18,0	18,8	2000	110	110	80	670
24	18,8	19,0	2160	115	115	85	720
26	20,0	20,0	2220	125	125	95	770

1-жадвалда келтирилган меъёрлар асосида сигирларга озуқа рационлари тузилади. Рацион –чорва молларига

едириш учун мўлжалланган турли ём-ҳашаклар йиғиндиси бўлиб, ҳар бирининг аниқ миқдори, тўйимли қиймати, макро ва микро элементлар, витаминлар аниқ кўрсатилади.

1-жадвал диаграммаси

Турли озиқлантириш ҳилидаги рационларни қўллаш натижасида сигирларнинг юқори маҳсулдорлигига эришиш мумкин. Ҳар бир фермер хўжалигида озуқа баланси ва ҳар ойлик озуқа режалари бўлиши шарт. Улар асосида ҳайвонлар учун кунлик, ойлик ва мавсумий рационлар тузилади.

Хулоса. Республикада қорамолчиликни шахсий ёрдамчи, деҳқон ва фермер хўжаликлар тизимида ривожлантириш наслчилик базасини мустаҳкамлаш яхшиловчи зотлар ҳисобидан наслдор молларнинг репродуктор гуруҳлари, подалари ва хўжаликларни ташкил этиш ва такомиллаштириш долзарб ҳисобланади. Яхшиловчи зотларни импорт қилиш, уларни ташқи муҳит шароитларида мослашган ҳолда генетик маҳсулдорлик потенциалини тобора ошиб бориш, мавжуд туманлаштирилган зотлар ва подаларни такомиллаштириш каби селекция–наслчилик чора–тадбирлари белгиланган мақсадларни таъминлайди.

REFERENCES

1. Аширов Б.М. Қизил чўл ва англер зотларининг генотипига эга сигирларнинг конституция типлари ва паратипик омилларга боғлиқликда маҳсулдорлигини ошириш. Афтореф.дисс.докт.с-х.наук –Ташкент-2016. 48 б.
2. Аширов М.Э. Сутдор қорамоллар селекцияси. Тошкент “Наврўз”. 2017. 208-221 б.

3. Сулыга Н.В., Коволева Г.П. Продуктивные качества коров-первотелок голштинской чёрно-пестрой породы венгерской селекции в адаптационный период. Ж. “Зоотехния”. Москва, 2005, №9, с. 2-6.
4. Шкилев Н.П., Шишкин В.В., Чичаева В.Н. История создания высокопродуктивного стада племзавода «Пушкинское» Ж. “Зоотехния”. Москва, 2010, №7, с. 5-7.
5. Кузнецов И.В., Стародумов И.М. Мониторинг генетической структуры популяции крупного рогатого скота чёрно-пёстрой породы. Ж. “Зоотехния”. Москва, 2009, №2. с. 2-3.
6. Егиазарян А.В., Прохоренко П.Н., Сакса Е.И. Генетический прогресс по хозяйственно-полезным признакам при совершенствовании Ленинградского типа черно-пестрого скота. Ж. “Зоотехния”. Москва, 2009, №4. с. 2-4.

